Alexandru BURLACU
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

PO(I)ETICA LUI ANATOL CODRU

Motto: *Piatră, nu mă fă statuie,*
Că rămân al nimănuia

The po(i)etics of Anatol Codru

Abstract. This article focuses on the poetic system of Anatol Codru, an important poet of the Bessarabian phenomenon of 60's. We analyze the „personal myth" of the poet who writes and rewrites, in fact, one book that is based on the obsessing image of *stone.* It is a complex image which marked the poet even genetically, by virtue of the existential condition of his ancestors who were stone masons by profession. His work suggests an effort of a continuous „humanization" of the stone.

The stone is the creed of strength and self-improvement coming from the national mythical character – The Master Manole.

Keywords: Anatol Codru, mimetic poetry, expressive, imaginative, ars combinatoria, personal poetic myth.

Creația lui Anatol Codru, un reprezentant important al fenomenului şaizecist basarabean, are un dosar al receptării impresionant [1, p. 356]. Este adevărat că „exercițiile analitice redactate până la 1990 nu s-au deosebit (cu rare excepții) prin varietate şi profunzime, identitatea versului fiind probată de cele mai multe ori (după moda timpului) prin optică tematico-ideatică, nevalorificate rămânând elementele de substanță novatoare, care îl impuneau valoric. „De «vină» au fost, notează Anatol Moraru, nu doar limitele, canoanele şi dogmele impuse, dar şi o anumită insuficiență metodologică, generată (şi explicabilă, poate) de nesincronizarea cu doctrinele şi metodele critice şi literare româneşti şi europene. Altfel spus, nu s-a reuşit asimilarea unor tehnici analitice performante, de unde şi «patinajul critic» caracteristic epocii" [1, p. 36].

Adrian Dinu Rachieru e de părere că „faima lui Grigore Vieru a eclipsat (nemeritat) alte nume din valul şaizecist, dintre care se desprinde, venind de la o margine de românitate, singularizându-se prin forța imagistică şi jocuri dextere de limbaj Anatol Codru" [2, p. 233]. Exegetul susține că poetul scrie, de fapt, doar o carte, rescriind-o monomanic

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)

(după cum s-au pronunțat unele voci răutăcioase): „Exploatat ingenios, în sens intelectualizat, păstrând şi tonalități vechi, cu seve ancestrale, motivul pietrei devine *cultul pietrei*, veritabil osuariu dezvăluind «începătura neamului»” [2, p. 233-234].

Pentru a defini poetica lui Anatol Codru este necesar să revenim la conceptul modern de poezie. Se ştie, aşa cum a demonstrat Matei Călinescu [3], că în ultimele două-trei secole au dominat trei mari doctrine poetice: doctrina **mimetică, expresivă şi imaginativă.**

La baza **poeziei mimetice** stă poetica văzului, limbajul tranzitiv, o tipologie a eului poetic, înrudit genetic cu *poeta vataes*, copleşit adeseori de aspirații mesianice etc. Placheta de debut „Nopți albastre” (1962) a lui Anatol Codru e concepută în sistemul de convenții al poeziei mimetice. Începând cu „Îndărătnicia pietrei” (1967), „Portret în piatră” (1978), „Piatra de citire” (1980) şi „Mitul personal” (1986) poetica lui pendulează între poezia expresivă şi poezia imaginativă. **Poezia expresivă** mizează pe o poetică a viziunii, pe limbajul reflexiv, pe o tipologie a unui eu interiorizat care e obsedat de stabilirea corespondențelor între lumea subiectivă, introvertită şi lumea obiectivă, extravertită. Teodor Codreanu îl caracterizează pe Codru ca un poet antibacovian [1, p. 31-35].

Poezia imaginativă cultivă poetica imaginarului, edifică o lume virtuală având în centru uneori un *poeta artifaex*, alteori, dimpotrivă, constatăm *dispariția locutorie* a acestuia. Poezia imaginativă mizează pe gratuitate, pe extrema convenționalitate etc. Mihai Cimpoi plasează poezia lui Codru sub „zodia hermetismului barbian” [1, p. 15]. Desigur, niciun model, dintre cele amintite aici, nu există în stare pură, dar particularitățile lor, în linii mari, configurează tipologia unei sau altei poetici. Până aici, nimic nou sub soarele poeziei. Printr-o intuiție a elementelor acestor poetici Codru îşi creează un adevărat sistem poetic, un „mit poetic personal”.

Dacă e să dăm o raită în celebra carte a lui Hugo Fridrih [4, p. 31-55] („Structura liricii moderne”) în care e ilustrată structura baudelairiană marcată de, enumerăm: depersonalizare, conştiința formei, timp crepuscular, estetica urâtului, plăcerea aristocratică de a displăcea, idealitatea goală, magia limbajului, fantezie creativă, descompunere şi deformare, abstracțiune şi arabesc, vom constata că multe dintre aceste particularități caracterizează şi poezia lui Anatol Codru. Teodor Codreanu găseşte o analogie între *piatra* poetului basarabean şi *plumbul* lui Bacovia, meritul său fundamental constând în faptul că a conservat „instinctul materialității” specific marilor poeți. Desigur, structura liricii moderne nu e reductibilă doar la direcția Baudelaire, Rimbaud [4, p. 56-92], Mallarmé [4, p. 93-137], o orientare care a democratizat poezia lărgind sfera poeticului, zonele inspirației poetice.

Mai există o a doua structură, la fel de importantă, a poeziei moderne, structura waltwhitmaniană definitorie prin vitalism, gigantism, prozaism, discursivitate şocantă, „inventare”, cultivarea arbitrarului ş.a.m.d. Toate acestea sunt nişte lucruri general acceptate, în care viața este preferată artei, vitalismul atenuând estetismul, fără a se

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)

renunța, evident, la o estetică. În materie de poetică, prima direcție, cum afirmă Mircea Scarlat, „îşi scoate în stradă instrumentarul, cealaltă şi-l ascunde cu grijă; în prima artificiul este frapant..., în a doua apare artificiul evitării artificiului" [5, p. 89].

Între aceste două direcții, poezia lui Anatol Codru are mai multe afinități cu structura waltwhitmaniană. Contrar modelelor poetice de odinioară, când o doctrină sau alta dominau zeci sau sute de ani, poetul modern îşi elaborează artele sale. Poetica lui Anatol Codru e o *ars combinatoria* preponderent din elementele poeziei mimetice şi poezia imaginativă, în descendență poeziei care aminteşte de Arghezi şi Nichita Stănescu: „Această clipă a explorării mele în cuvânt/ Nu e decât riscul de-a inventa piatra la modul pasăre,/ Ca şi cum în acest chip aş tinde mereu spre simplitate/ Şi bucurie – prin zbor şi lumină./ Cugetată, piatra este modul concret al materiei prime/ În punctul ei maxim de a se umaniza./ Imprimându-i fizionomia sentimentelor noastre,/ Piatra devine unghi de vedere,/ Concept/ Şi atitudine şi poate fi citită cu inima – la/ toate/ tim-/ pu-/ ri-/ le…/ Aşadar, bolovanul de piatră la căpătâiul strămoşului nostru/ Din preistorie nu e decât pergamentul de sinteză/ Al unui permanent risc al acestuia de-a proiecta piatra/ Cu fața spre lumina ochilor noştri,/ Vorbindu-ne nu despre el,/ Ci despre trecerea vremii…/ Deci, eu nicicând nu scriu cuvinte,/ Eu gândesc aceste pietre…" („Aşadar…").

Sentimentul abisurilor ființei e tulburat de raportul complex dintre viață şi moarte, între ființă şi neființă. Heidegger definea poezia ca un „glas al ființei", „limba este un adăpost al ființei", „omul locuieşte în cuvânt". În lumea lui virtuală primatul îl are cuvântul: „Nu confunda ierbi cu bărbi,/ Nici lupi cu miei,/ Dacă mişcă idei,/ Substantivul e verb./ De ce la cântar/ Distribui egal/ O tonă de var/ Şi-o fugă de cal?/ Deşi ca nuanță/ Mai greu e pământul,/ Totuşi balanța/ O-nclină cuvântul./ Deci, verbu-i un cal,/ Şi goana lui – gând,/ Mereu delirând/ Gramatical./ Cuvinte nu scriem,/ Le îndurăm,/ Când le tăcem, –/ În vorbe murim./ Nu roțile merg,/ Ci drumul pe roți./ Mereu spre nepoți/ Părinții converg./ Metafore nu-s,/ Ideile sunt./ Mai sus de cuvânt/ Simțire am pus" („Deci, verb mai întâi").

„Mitul personal" al poetului, care scrie şi rescrie, după cum s-a observat, o singură carte, are la bază imaginea obsedantă a *pietrei*, imagine complexă care l-a marcat şi genetic, în virtutea condiției existențiale a înaintaşilor săi, pietrari de profesiune: „Din strană cerul îşi răstoarnă/ Talazul orgilor de-argint,/ Şi luna rupe noaptea-n coarne,/ Şi noaptea cade la pământ,/ Unde-n adâncuri, cu putere,/ Pietroase spații detronând,/ Pietrarii dincolo de eră,/ Şi dincolo de infinit,/ Coboară-n propria lor soartă,/ Unde de vii s-au fost zidit/ Pietrarii vecilor de piatră,/ În piatra pietrei nemurind/ Un clopote de piatră dură/ Pe turn de piatră ridicat,/ Şi piatra e cu piatra-n gură/ Şi piatra-n piatră a săpat/ Un mit al ei şi tot de piatră –/ În necuprins şi peste tot,/ Unde mai dincolo de moarte/ Din piatra pietrei piatră scot/ Pietrarii: *Ce imens adânc,* –/ Ei parcă-n albul pietrei ning..." („Pietrarii").

Poezia lui Codru e marcată puternic pe „personalitatea lui inconştientă". „Psihocritica are pretenția de a lărgi înțelegerea noastră asupra operelor literare numai descoperind

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)

în texte fapte şi relaţii rămase până acum deloc sau insuficient observate şi a căror sursă ar fi personalitatea inconştientă a scriitorului" [6, p. 31]. Cu alte cuvinte, poezia reproduce, în structurile ei, structurile inconştiente ale poetului. Trecerea de la un nivel la altul se face prin verbalizare: de la un univers fantasmatic unic şi nedivizat se trece, prin intermediul cuvântului, la un univers lingvistic diversificat. Este ceea ce dă coerenţă sistemului poetic, „mitului personal". În această perspectivă psihocritică deosebit de preţioase în relevarea personalităţii inconştiente a poetului sunt mărturisirile Ecaterinei Barbu, soţia poetului [7].

Şi în eseistica lui Codru se perpetuează imaginea arhetipală a *pietrei*, cu semnificaţiile ei latente. Referindu-se la confratele de creaţie Vlad Ioviţă, scriitor şi cineast care provenea din Transnistria, Anatol Codru notează subliniind: „(...) Cu siguranţă că ceea ce ne-a apropiat pe noi şi ne-a aruncat pe rugul cuvintelor, să facem lumina mărturisirii din părinţi şi de peste veacuri, au fost pietrele, umbra rostogolirii acestora în eternitate, efortul cu care noi le-am privit şi articulat stării de adevăr şi demnitate, îndurând româneşte rostirea sacră a fiinţei noastre în verb" [1, p. 265].

Are poetul transnistrean câteva poeme de o rară frumuseţe, poeme care instituie, fără teama de a exagera, modelul poetic Anatol Codru, remarcabil, cum observă Mihai Cimpoi [1, p. 15-20], prin „piatropo(i)etică şi patriopo(i)etică", între care se reţine prin viziune cosmogonică specifică unei gândiri mitice:

„Ce iarbă înaltă! Să n-o mai tăiaţi,
s-o trecem cu luntrea, s-ajungem la Mare,
ce iarbă înaltă: au fost îngropaţi
străbunii noştri cu bărbile-afară.

Ce iarbă, ce iarbă, ce rai necuprins,
Ce freamăt, ce coase se-aud mai aproape.
Ce rouă fierbinte: străbunii au plâns
La ceasul când fost-au de vii să se-ngroape.

Pe culmi,
La cetate,
Ţepoase- n ambiţia lor, suverane,
Cresc ierbile, bărbile daco-romane!..."
(„Ce iarbă înaltă!")

Farmecul poeziei e în arta transfigurărilor inedite, în „pictopo(i)etică", în expresia lui M. Cimpoi [1, p. 18], în plasticizările specifice noii sensibilităţi, a continuităţii neamului. Viziunea antropologică asupra universului dă un sens ontologic nou eului poetic, contopit cu elementele lumii înconjurătoare, metamorfozat atât de simplu în ninsoarea asemuită lui Dumnezeu:

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)

„Bate frig de la origini,
Cerul scapără polei,
Şi-o să-ncep şi eu a ninge
Peste toţi străbunii mei.

Din milenii în milenii
Auzi-vei, vei vedea
Cum vor trece sănii, sănii
Peste căruntețea mea.

Şi va fi întruna timpul,
Şi de pretutindeni – eu,
Şi va fi atât de simplu,
Şi va fi atât de simplu,
Parcă-a nins cu Dumnezeu!...”

(„Şi va fi atât de simplu”)

S-a afirmat, de nenumărate ori, că Anatol Codru şi-a creat un mit poetic personal. Mihail Dolgan observă: „Un model de mit personal autentic ne propune Anatol Codru în volumele sale de referință: *Îndărătnicia pietrei* (1967), *Piatra de citire* (1980), *Mitul personal* (1986), *Întâmplarea mirării* (1998) şi *Ruperea din neființă* (1999). Aplicând cu multă artă legile «analogiei universale» (Baudelaire) în intuirea de structuri artistice arhetipale, A. Codru a ajuns să efectueze «saltul» calitativ de la metafora *plasticizantă* simplă, a cărei funcție este de a reprezenta spectaculos, la metafora *revelatorie* bogată în sugestii şi dezvăluiri de adevăruri ontologice ascunse (ca să ne folosim de terminologia lui Lucian Blaga), iar de la ea – la simbolul obsedant şi la *mitul personal*, ale căror funcții sunt de a semnifica, generaliza şi esențializa la extrema preaplinului emoțional şi a prea-profundului psihologic. A. Codru trăieşte mai mult într-o lume baladescă a metaforei obsedante şi a mitului personal, în care eul creator, însetat de origini, e în perpetuă căutare de structuri arhetipale. Înainte de toate se remarcă imaginea metaforico-simbolică fundamentală a *pietrei*, care e pusă să vehiculeze o plurivalență de conotații artistice cu adâncimi de mit” [1, p. 21-22].

Eul poetic e caracterizat de o criză acută a identității sale, încercând mai multe măşti sau ipostaze. El e un Orfeu sau un Mesia, un plugar sau pietrar, un poet apolinic, solar, un magician, alchimist, taumaturg, un mesianic, un eu artifex etc. E în poezia lui Codru o serie de personaje înzestrate cu forță de taumaturg concretizând abstractul sau viceversa: „El afirmă că Vidul/ E Ceva care nici n-a fost./ El reinventează reversul părerilor de rău/ Şi extrage in Singurătate rădăcina tristeții şi/ Perioada neşansei la determinarea/ Absolutului./ El evoluează, în schimb, părerea unei bănuieli,/ Că există metamorfoza descreşterii Neantului/ De la zero spre zero./ El nu recunoaşte ca atare originea, cauza baza/ Şi necesitatea Ideii,/ Ci numai Umbra acesteia, ca ceva nefiind/ Pentru Ceea ce

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)

poate fi, că trebuie,/ Dar nu se va întâmpla nicicând./ El neagă categoric şi documentat/ Propria lui ființă ca materie şi spirit/ În favoarea Stării de absurd,/ Că s-a putut ceea ce nu poate exista niciodată/ Aducerea aminte…" („Alchimistul").

Poetul a experimentat şi poezia lingvistică, ludicul verbal, în spiritul nichitastănescian: „Nu mai am pace,/ Cuvânt mă-nfioară./ Cine mă tace,/ Cine mă zboară?// Cine mă munte,/ Lacrimă cine mă,/ Cine mă frunte,/ Cine mă inimă?// Cine mă nume/ Şi mă Ioane,/ Cine mă lume/ Şi mă aleană?//…Graiule nepieritor,/ Stea care vorbeşte flori!" („Onomatopee").

În poezia din ultimii ani de viață Anatol Codru, copleşit de sentimentul lunecării în neființă, comunică pe calea fanteziei cu „Veşnicia şi Neantul":

„Peste fruntea mea nomadă,
Doamne, porunceşti zăpadă,
Peste părul meu barbar –
Toate gropile de var,
Peste ochi şi peste gură –
Metafizică şi zgură,
Şi de-a lungul, şi de-a latul
Încă-odată niciodată
Veşnicia şi Neantul"
(„Metafizică")

Reveria e un mod de existență a poeziei lui Codru. Uneori poezia lui eliptică nu se lasă înțeleasă, nu e reductibilă la o schemă de idei, ea vorbeşte sentimentului recurgând la magia verbului, la ritmul sacadat. Emoția se datorează mişcării cuvintelor care deşteaptă în conştiința noastră asociații imprevizibile, poate pe care nu le sugerează, nici nu le poate sugera textul poeziei, însă poezia place, precum place şi o bucată muzicală necunoscută, dar care te atrage prin forța magică a tot ce se cheamă frumos în fața lui „încă-o dată niciodată":

„La un sfert de stat de om,
Mai aproape de departe
Ca un dat, ca un sindrom
Este-un absolut în toate –
Gândul că ai fi trăit
Şi ideea că se poate
Să decizi c-ai fost (de când?)
Încă-o dată niciodată.

Toate sunt, că se prea poate
Să nu fie ca fiind…"
(„Să nu fie ca fiind…")

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)

Destinul lui Codru este tipic scriitorilor de la marginea românismului, elocvent pentru Vladimir Beşleagă, Vlad Ioviță ş.a., a căror operă e grefată de inconştientul mărginaşului (după expresia lui D. Matcovschi), iar po(i)etica lui are un traiect spectaculos, etalând o structură complexă a lumii expresive şi poetice.

Referințe bibliografice

1. *Anatol Codru. Mitul personal*/ Academia de Ştiințe a Moldovei/, Institutul de Filologie/, Institutul Patrimoniului Cultural/. Chişinău, Pro Libra, 2016.

2. Adrian Dinu Rachieru. *Poeți din Basarabia. Un veac de poezie românească*. Bucureşti, Editura Academiei Române; Chişinău, Ştiința, 2010.

3. Matei Călinescu. *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă.* Ediția a II-a. Cu un argument al autorului. Postfață de Ion Bogdan Lefter. Piteşti, Paralela 45, 2002.

4. Hugo Friedrich. *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea.* În româneşte de Dieter Fuhrmann. Prefață de Mircea Martin. Bucureşti, Editura Univers, 1998.

5. Mircea Scarlat. *Istoria poeziei româneşti*, vol. III. Bucureşti, Editura Minerva, 1986.

6. Charles Mauron. *De la metaforele obsedante la mitul personal*. Cluj-Napoca, Dacia, 2001.

7. Ecaterina Barbu. *Jumătate de veac cu Anatol Codru. Povestea dragostei noastre*. Chişinău, Pontos, 2015.

BDD-A26036 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.159 (2026-01-07 16:51:20 UTC)